



**Волобуєва Олена Олексіївна** –  
кандидат юридичних наук, доцент

## ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ НОРМ КПК УКРАЇНИ

*Проаналізовано зміст окремих норм чинного Кримінального процесуального кодексу України. Наведено порівняльний аналіз з Кримінальним-процесуальним кодексом України 1960 року, визначено проблемні питання застосування окремих процесуальних норм та запропоновано механізм їх вирішення.*

**Ключові слова:** Кримінальний процесуальний кодекс України; докази; доказування; речові докази; показання з чужих слів; повідомлення про підозру; підозрюваний.

*Проанализировано содержание отдельных норм действующего Уголовного процессуального кодекса Украины. Приведен сравнительный анализ с Уголовно-процессуальным кодексом Украины 1960 года, определены проблемные вопросы применения отдельных процессуальных норм и предложен механизм их разрешения.*

**Ключевые слова:** Уголовный процессуальный кодекс Украины; доказательства; доказывание; вещественные доказательства; показания с чужих слов; уведомление о подозрении; подозреваемый.

*In work the content of separate standards of the existing Criminal procedural code of Ukraine is analysed. The comparative analysis with the Code of criminal procedure of Ukraine of 1960 is provided, problem questions of application of a separate legal procedure are defined and the mechanism of their permission is offered.*

**Keywords:** Criminal procedural code of Ukraine; proof; proof procedure; material evidences; indications from what others have told; notice of suspicion; suspect.

Прийняття нового КПК України [1] – важливий крок на шляху реформування кримінального судочинства. Цей законодавчий акт увібрав у себе прогресивні надбання теорії кримінального

процесуального права та суттєво наблизив Україну до європейських стандартів кримінального судочинства. Зокрема, суцільної підтримки заслуговують закріплена законодавцем засада змагальності, норми, що спрямовані на удосконалення інституту доказування та спрощення процедури досудового провадження та ін.

Значний внесок у розв'язання проблем застосування норм КПК України здійснили вчені-юристи України: О. М. Бандурка, В. П. Бахін, Є. М. Блажівський, В. І. Бояров, Т. В. Варфоломеева, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, Ю. М. Грошевий, В. С. Зеленецький, О. В. Капліна, В. А. Колесник, Л. М. Лобойко, В. Т. Нор, Д. П. Письменний, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшко, А. В. Портнов, В. П. Пшонка, В. В. Рожнова, В. В. Сердюк, С. В. Слінько, В. Я. Тацій, Л. Д. Удалова, В. П. Шибіко, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, О. Г. Яновська та ін. Однак аналіз слідчої практики дає змогу дійти висновку, що під час застосування окремих норм КПК України виникають проблемно-дискусійні питання, необхідність вирішення яких і обумовлює актуальність обраного напряму дослідження. Формулювання можливих шляхів розв'язання низки таких проблем і становить мету роботи.

Загальновизнано, що «доказування» є одним з центральних інститутів кримінального процесу. Доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд установлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню (ч. 1 ст. 84 КПК України).

Доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінюванні доказів для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження (ч. 2 ст. 91 КПК України), а слідчий та прокурор є суб'єктами доказування (ч. 1 ст. 92 КПК України). Отже, вказані суб'єкти оперують саме доказами.

Відповідно до парадигми нового кримінального процесуального законодавства України тільки суд має визначити чи є доказами фактичні дані, зібрані під час досудового провадження. За ч. 1 ст. 89 КПК України саме суд вирішує питання допустимості доказів у перебігу їх оцінювання в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення. Отже, доцільно розділяти докази досудового провадження та докази судового провадження.

До джерел доказів належать показання з чужих слів – висловлювання, здійснені в усній, письмовій або іншій формі щодо певного факту, які ґрунтуються на поясненні іншої особи (ст. 97 КПК України).

Зрозуміло, що це виняток із загального правила, але, навіть за такої умови, доцільність існування означеної категорії є досить сумнівною. Під час кримінального провадження слід оперувати доказами, достовірність яких можливо перевірити. Тому доцільно повернутися до формулювання КПК України 1960 р. [2] та перефразувати ч. 3 ст. 68 відповідно до сучасних реалій: «Не можуть бути доказами дані, джерело яких невідоме. Якщо показання базуються на повідомленнях інших осіб, то ці особи повинні бути також допитані».

Окремої уваги потребує набуття матеріальними об'єктами статусу речових доказів. Отже, за результатами огляду місця події вилучають

матеріальні об'єкти, які були знаряддям учинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, у тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом (ч. 1 ст. 98 КПК України).

За чинним КПК України такі матеріальні об'єкти можуть «з'явитись» у справі двома шляхами: тимчасове вилучення майна (ч. 7 ст. 237, гл. 16 КПК України), арешт майна (гл. 17 КПК України). Означені шляхи стосуються виключно майна підозрюваного, обвинуваченого та осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння (ч. 1 ст. 167 КПК України, ч. 1 ст. 170 КПК України).

Ураховуючи запропоновану класифікацію доказів, доцільно щодо таких матеріальних об'єктів складати постанову слідчого про приєднання речових доказів до матеріалів кримінального провадження, що значно зменшить часові витрати та документообіг (ст. 169, 171, 173 КПК України), порівняно з наведеними вище шляхами.

Речові докази, які отримані слідчим у результаті витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей та документів (ч. 2 ст. 93 КПК України) або добровільно надані учасниками кримінального провадження як реалізація їх процесуальних прав, мають бути оглянуті та докладно описані, про що складають відповідний протокол (ч. 2 ст. 100 КПК України). Також у протоколі такого огляду необхідно зазначити джерело та механізм отримання слідчим речового доказу або документа. Потім слідчий має скласти постанову про приєднання речових доказів до матеріалів кримінального провадження.

Ефективність кримінального судочинства залежить від чіткого визначення процесуального статусу учасників кримінального провадження. У цій площині ще однією проблемою правозастосування норм КПК України є визначення моменту набуття особою статусу підозрюваного у кримінальному провадженні. За КПК України 1960 р. обвинуваченим була особа, щодо якої винесено постанову про притягнення її як обвинуваченого (ст. 43).

За КПК України підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому ст. 276–279 КПК України, повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 42 КПК України). Законодавець визначив, що письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у разі неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений гл. 6, 11 КПК України для вручення повідомлень (ч. 2 ст. 42 КПК України) з обов'язковим невідкладним повідомленням підозрюваному про його права, передбачені ст. 42 КПК України (ч. 2 ст. 276 КПК України).

Тобто законодавець пов'язав момент набуття особою процесуального статусу не з процесуальним рішенням слідчого, прокурора, а з оголошенням особі процесуального рішення та процесуальних прав, які вона набуває. Таке формулювання викликає певні проблеми у правозастосуванні інших норм КПК України.

Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 111, 133, 135, 136 КПК України повідомлення про підозру у разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї, житлово-експлуатаційній організації та ін., або надсилається поштою, електронною поштою тощо. Що, *apriori*, унеможлиблює особисту зустріч та оголошення особі її прав.

Також слідчий позбавлений можливості оголосити в розшук особу, щодо якої є достатні докази для підозри у вчиненні кримінального правопорушення, але якій, з причини її переховування від органів досудового розслідування, слідчий не повідомив про підозру (ч. 1 ст. 280 КПК України).

Отже, процесуальний порядок повідомлення про підозру потребує корегування, ураховуючи значущість цього процесуального рішення на стадії досудового провадження.

Потребує уточнення коло підрозділів, які можуть здійснювати процесуальну діяльність у кримінальному провадженні.

Процесуальну діяльність у кримінальному провадженні мають право здійснювати оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, органів Державної митної служби України шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій за письмовим дорученням слідчого, прокурора (ч. 1 ст. 41 КПК України).

До оперативних підрозділів у системі МВС України належать кримінальна, транспортна та спеціальна міліція, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю, підрозділи внутрішньої безпеки, судова міліція (ст. 5 Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність») [3].

Разом із тим, ураховуючи усталену практику діяльності правоохоронних органів, вважаємо негативним той факт, що законодавець викреслив з кола осіб, які можуть виконувати письмові доручення слідчого щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій інші підрозділи, зокрема дільничних інспекторів міліції, працівників підрозділів ДАІ тощо.

На наш погляд, ефективності розслідування сприятиме залучення до кримінального провадження саме тих підрозділів, які виявили кримінальне правопорушення.

Тому вважаємо за необхідне розширення кола підрозділів здійснення процесуальної діяльності за письмовим дорученням слідчого, прокурора.

Доцільно також зазначити, що законодавець передбачив проведення окремих процесуальних дій «працівником правоохоронного органу», до якого як складова належать «оперативні підрозділи». Але й

цей термін є недостатньо вдалим, оскільки згідно з ч. 1 ст. 2 Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» до правоохоронних органів належать органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [4].

Таким чином, на фоні загальної позитивного оцінювання КПК України слід визнати наявність в ньому проблемних питань, насамперед, щодо правозастосовної діяльності. Адже недосконалість правового регулювання є однією з найголовніших передумов порушення законності. Запропоновані шляхи розв'язання окремих проблемно-дискусійних питань не є беззаперечними та потребують подальшого наукового обговорення через призму практичної діяльності.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України : Закон України – Х. : Одіссей, 2012. – 360 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1961. – № 2. – Ст. 15.
3. Про оперативно-розшукову діяльність // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
4. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів // Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 50.